

etiam credam plus affectus habuisse apud Principes ac Magnates, & plus naſta eſſe præmiij, quàm ullæ noſtra ætate Symphonix, Ideoq; à diuino illo ſpiritu prouiſum, ut illi potiſſimū Modi primū in Eccleſia inſtituti fuerint, idq; ita habere ipſa re experietur Lector, ſimulatq; me Præcone, ceperit Modos diligētius tractare, ac ſecum aliquoties ſanctæ ac pie ſubmurmurare quippiam uel ex Sacris, uel ex Sanctorum Patrum hymnis, quæ admodū Poætæ ſua carmina cōſueuerunt: & ueteres Eccleſiaſtici ſuos Pſalmos: Quod quidem omni tēpore fieri poteſt, cum alterum, nempe pluribus canere uocibus, non ita ſanē cōtingere poſſit. Quoties enim reperias, ſcire uelim, treis aut duos ſaltem, qui tecum plureis intonēt uoces: expertus id loquor, ſemper in his aliqd hiat, ſemper aliquid uel tœdij uel moleſtiæ adest. Qui eruditi ea in re ſunt, rogari uolunt, qui uero ignorat, ſubtriftis, alijs carentibus aſſidet, aut quia uellet ſe quoq; poſſe accinere, aut quia pudet, qd idipſum non didicerit, aut quia cōtemnit, quod uel non intelligit, uel non aſſequitur, Qui aliquid in ea re profecerunt, nec tamen certi ſunt, quorum magna eſt natio, identidem canendo errant, unde ingens peritis tœdium naſcitur. Adeo rarum eſt uel tres hac in re ſimul cōuenire poſſe. Accedit ad hæc quod raro uoces habeant aptas, etiam qui cantum bene norunt. Quotus enim quiſq; eſt qui Baſin, aliarum uocum fundamentum, recte, & ut euius poſtulat dignitas, intonare queat: Nullus enim eſt qui non malit eam canere, etiam qui ſcreant magis quàm tonent. Supremam uocem pueri maxime canere poſſunt, ſi non ijdem frequenter ignari cantus eſſent. In Alitōnante, quam appellant, uoce, plærunque etiam humana uox claudicat, quippe quæ neſcio quid ſui iuris obtineat. Tenorem quosdam pudet canere, utpote uocem nimis uulgatam, quosdam piget, ut qui in alijs audiri malint, adeo etiam hac in re non deest Ambitionis uitium, uulgo Cantorum moroſitas uocatur, quæ tanto maior apud quosdam eſt, quanto ſunt indoctiores. Sunt autem plærunque non modo indocti, ſed, quod id uitium ſequi ſolet, arrogantes quoq;. Bonos ubiq; exceptos uolo. Ob hæc igitur, ac antea dictas cauſas ego eximios Phonaſcos neutiq; Symphoneticis poſtpoſuero: ſed neq; Eccleſiaſticum cantum, arte uera, ac Modis naturæ

libus conſtantem cedere puto oportere multarum uocum garritui. Vtrumque in honore atque ſua, qua apud ueteres uiuere, & hodie ſunt, authoritate ac exiſtimatione permanere uelim.

De inueniendis

De inueniendis Tenoribus ad Phonoſcos

admonitio, Caput XXXIX.
& ultimum.

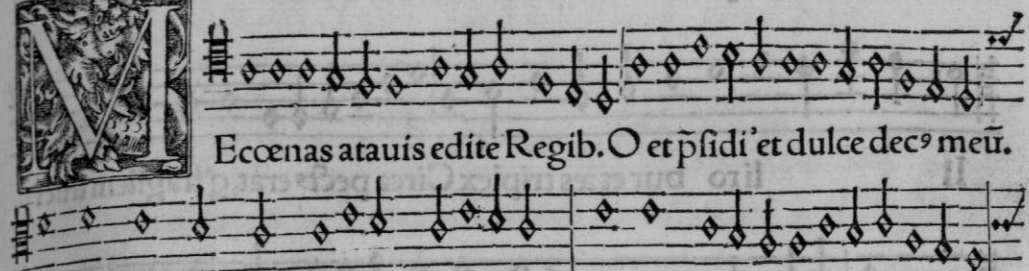
EXtremum hunc Arethufa mihi concedere laborem. Libet nunc Virgiliano carmine bene ominari quod utile opere pretium in calce huius libri inſtitui. Nempe ut admonerem Lectorem rei, tametſi non admodum magnæ, huic tamen negotio aptiſſimæ, poſtea q; nunc omnium Modorum naturam hoc libro didicerit, dignetur ſaltem tētare, ſi ipſe ad aliquam horum formam alicuius carminis Harmoniam, ſiue, ut uulgo uocant, Tenorem quempiam inuenire queat, qui auribus dulciter, uerbis apte iūctis inſonet, menti q; inſideat, ac in audientis animo aculeos relinquat, in quo naturæ uis expreſſa uideatur, Deniq; in quæ animus hominis aliquādo, uelut e ſomno experrectus prorumpat, quemadmodum proximo capite diximus. Id etſi ego, ut nullo tali ingenij dono præditus, facere nequeo, non deſinam tamen alios, ut id conentur, hortari. Erit fortisſis aliquando, cui id doni, Dei munere, ut antea multis, dabitur. Quamquam id conatos noſtra ætate quosdam uideo, ſed infeliciter ſanē, Quando Modorum naturam prorsus ignorabant, ac ſola freti ipſius uſus licentia, quicquid in mentē uenerat abſq; omni iudicio proferebant. Loquor de his qui hac tempeſtate in Horatij odas dedere quatuor uocum carmina, in quibus præter concentum nullum admodum eximij ingenij uideas ueſtigium. Ego Tenorem requiro, quem unus uel ſolus ſecum perſonet, uel alijs accinet, uel quem multi ſimul, ſed unum intonent, quemadmodum in Choro ſacri Hymni ac Pſalmi adſolent. Præterea eum requiro, qui breuib; longiſq; ſyllabis ſua det tempora, quod in Choro hodie mirum cur non obſeruetur, olim, ut puto, non neglectum, unde adhuc puto eſſe, ut nonnunquam uni longæ ſyllabæ plures datæ fuerint notulæ, quamquam poſteri hoc ita deinde neglexerunt, ut breuib; pariter ac longis promiſcue plureis dederint notulas. Multi anni lapſi ſunt cum Iuuenis in Horatij Odas neſcio quas ſinxeram Harmonias, eas poſtea per Germaniam oppreſſo meo nomine diuulgarunt quidam, quod non doſui, Id dolui, qd, quas in priuata quedam feceram carmina, eas illi καθολικῶς applicare conati ſint omnibus, cum id nullo fieri modo poſſit, niſi magno doctorum hominum riſu, maxime uero fieri non poteſt in diuerſis generibus, & ne in uno quidem genere, ſi ſenſus nō ſint intra eaſdē periodos. Rogatus deinde ſepiuſcule, ut eam rem aliq; pacto ſtudioſis indicare, qd nunc haud grauatiſſime facere decreui, ſed obiter, ſed modeſtē, ne Lectorē diutius q; par eſt teneā, Quæ tamē ſcire uolo, me id haud quāq; abſq; exēplo facere ne quis

ne quis fortasse leuius negotium existimet, quàm ut tam graui tractationi conueniat. Franchinus sanè libro quarto de Harmonia Musicorum instrumentorum Capite decimo in Saphico id tentauit, Tenorem Dorio, Basin Hypodorio complexus, quàm feliciter autem id processerit penes Lectorem iudicium esto. Nos non binas uoces, sed singulas instituimus, ad quod negotium quis luculentior author fuerit Horatio? Ignoscant hic mihi, qui eius authoris leuitatem parum fortassis ecclesiasticis cantibus conuenire cõtendant, Cum sanè uideant priscos Ecclesiæ proceres nequaquam horruisse Hymnos ad eiusdem Poëtæ Carminum formam publicè instituere, ac mutatis tantum uerbis, choro præscribere, facile igitur mihi dabitur uenia, si ad eiusdem carmina, quæ & magis nota sunt, & facilius Lectorem ad id, quod uolumus, perducere queunt, nostra applicemus, & sacris prophana inseruire cogamus. Studiosæ igitur iuuentuti gratificari cupiens, & ut pariter uulgo Poëtis ac Cantoribus acquiescam, ad treis uulgatissimos Modos, Dorium, Phrygium ac Ionicum formulas quasdam exhibebo, secundum radices trium diatessaron specierum Re, mi, et Vt, quemadmodum hodie sunt in usu apud Ludionum uulgas, potiusquæ à Dorio, ut omnium Modorum Principe, quàm ab Ionico cepimus, Est enim Dorius in primis grauis Modus & exordijs aptissimus. Primæ igitur Odes simplicissimam narrationem inter Dac diadecto supernè Tono, ut Modorum habet licentia, decurrentem instituimus. In hoc tamen antea Lectorem admonitum uolumus, ne sex propositis eius Odes uersibus, omneis ad eam formam prorsus quadrare putet, sed pro materia uariandos esse secundum cantantis ingenium, immobili manente diapason systemate, in quo Modi natura consistit. Scio & Franchinum & nostra ætate Cantores ad syllabarum differentias ostendendas Breuibibus ac Semibreuibibus usos notulis, de quibus sequenti libro copiosius tractabimus, Nobis placuit semibreuium ac Minimarum usus, Propemodum enim hic nulla est Mensura (Tantum uocant) obseruantia. Quippe prisci illi, ut affectus exprimerent, magis Harmonias uerbis aptabant, quam aut Mensuræ aut numeris uerba, quanquam omni carmini sua quædam est Mensura, sed non prorsus ut nunc exigunt Musici. Sunt & notulæ affectuum, quas Lectoris iudicio examinandas relinquimus. Est & ubi hic Poëta, authore Quintiliano, insurgat, pro qua re uni syllabæ plureis dedimus notulas, ne eas quidem ad Mēsuram, sed ad affectum positas, ut exemplum declarabunt.

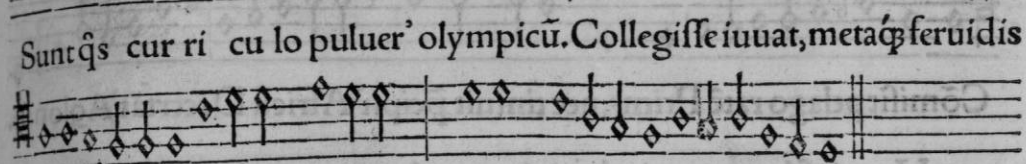
De finitis

De finitis in Re cantionibus

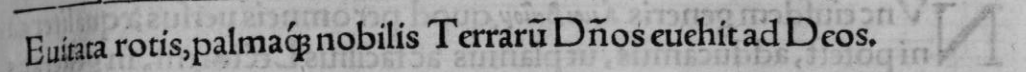
Harmonia in I. Horatij oden ad Dorium.

Eccenas atauis edite Regib. O et p̄sidi' et dulce decus meū.

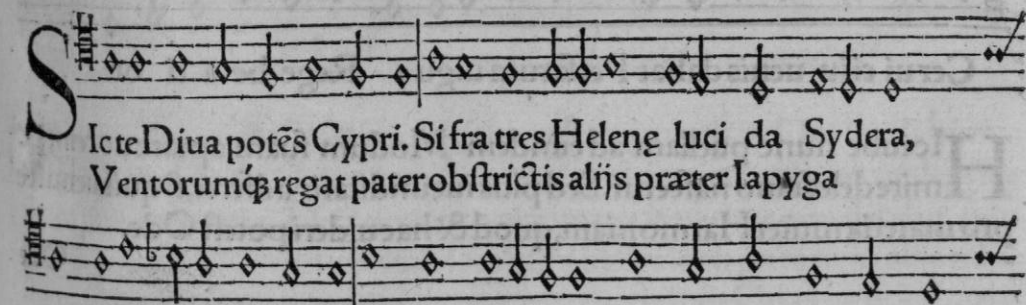
Sunt q̄s curri cu lo puluer' olympicū. Collegisse iuuat, metaq̄ feruidis

Euitata rotis, palmaq̄ nobilis Terrarū Dños euehit ad Deos.

Ad hunc igitur Modum & aliæ huius generis odæ decantari possunt. In tertia uero ode uariatio contingit breuiore carmine in hoc genere. Quando autem ea ode supra modum docta est, utpote ad amicissimum uirum, nempe Virgilium scripta, Totā Apostrophen, ad nauim factam adpingemus. In nono autem deinde uersu, ubi de hominum audacia digressionem incipit, festiuissime insurgit, Eam rem Semiditono Dorij Systemati adiecto, quod ipsi adeo Dorio, Hypodorio, Æolioq̄ Modis peculiare esse hoc libro sæpe ostendimus, indicare uolumus.

Harmonia in III Horatij oden ad eundem Modum.

Icte Diua potēs Cypri. Si fra tres Helene luci da Sydera,
Ventorumq̄ regat pater obstrictis alijs præter lapyga

Nauis quæ tibi creditū Debes Virgiliū si nibus at ti cis.
Q Reddas in

Do decachordi

Reddas incolumē p̄cor Et serues ani mæ di mi dium meæ.

Il liro buretæ triplex Circa pect̄ erat, q̄ fragilem truci

Cōmisit pelago ratē Prim⁹, nec timuit p̄cipit̄ Africū Decertāt Aglonib⁹.

Nunc eiusdem generis *Ἀμοιβαιῶν*, quod per omnis uersus æqualiter cōni potest, adducamus, ut planius ac facilius Lectorem, in generalis formæ usum perducere possimus. Cæterum quo pacto uariandum partim ex præcedenti ode, partim ex sequentibus discet.

Ode IX. Libri tertij ad Dorium Modum.

Donec gratus eram tibi, Nec quisq̄ potior brachia candida

Cerui ciu uenis dabat Persarum uigu i Rege be a ti or

Hic iube nunc puellam ad eundem Modum suam aptare uocem, & mire delectatio nascetur. Sed plus iucunditatis adferet, si quis uenisse pro materia mutet Harmoniam, quod & hac uideri potest Ode.

Ode

Liber II.

Ode XIII. Libri I. ad eundem Dorium.

Cum tu Lydi a Telephi Ceruicē ro seā, cære a Telephi

Laudas brachia, uæ meū Feruēs diffici li bi le tumet ie cur.

Tūc nec mēs mihi nec color Certa se demanet, humor & in genas

Furtim la bi tur ar guens Q̄ lētis pe ni tus ma ce rer i gni bus.

Et fine huius Odes planē diuina, in re ludicra, sedet sententia. Ex Eurypide ubi de Iphigenia in Aulide. Cæterum Poëta hic insurgit.

Fe lices ter & amplius Quos irrupta tenet copula nec malis

Diuulsus querimoni is Suprema ci ti us soluet a mor di e

Sed satis nunc est Glyconici Asclepiadeiq̄ generis in Dorio, dabimus. Sin eodem Modo Oden nonam primi libri, in qua initio generalem formam præponamus. Deinde ut pro re ac materia uariare eam decebit, subiungemus. Ea Ode uersu primo Iambum habet loco primo, in alijs rarissime. Cæterū Horatius nullo alio genere plureis lufit Odas ita delectatus hac forma, suspicionem dedit multis, ut existiment ab eo inuentū hoc Car-

Q 2 men,

men. Effert aut se hic Modus oppidò libèter semiditono super diapason, qd in Cantilenis Celticæ linguæ frequēs est, Id hic etiam imitati sumus.

Ode IX. Libri I. ad eun

dem Modum.

Vides ut alta stet niue cādidū Soracte, nec iā sustineāt onus

Syluæ la borantes, gelu q̄ Flu mi na consti terint a cu to.

At q̄ hæc quidem generalis est huius generis formula. Cæterū uariā da est, quoties uel exclamat insurgitq̄ Poëta, uel ubi sententia nondū finita est. De Priore modo sit hoc exemplum ex 19. ode lib. 2. Carminum, & 27. libro 1. ac multis alijs etiam locis.

Bacch' in remotis carmina rupib. Vidi docētē, credite po ste ri,
Na tis in usum læticiæ scy phis Pugnare Thrac' est, Tollite barbarū

Nymphasq̄ di scen tes, & au res Ca pri pedum Satyror' acutas.
Morem, uerecun dum q̄ Bacchum Sanguineis prohibete guttis.

At ubi sentētia Tetraastrophe non impletur, ibi alia cautione opus est, ei us cum multa sint exempla, Duo, nempe ex ode 15, lib. 2. Et ode 2. li bro 3. Carminum, adponemus, ex quibus reliqua inuentu sunt facilima.

Iam pauc' ara tro iu ge ra re gi æ Moles relinquet. Vndiq̄ lati us
Est & fideli tuta silentio Merces, uetabo: qui Cereris sacrum

Extenta

Ex ten ta ui sentur Lucrino Stagnalacu, platanusq̄ cœlebs
Vulgarit arcana, sub ijsdem Sit trabibus fragilem q̄ mecum

Eu in cet Vlmos. Tū ui o la ri a, Myrtusq̄, & ois co pi a narium
Soluat Phaselū, Sape Diespiter Neglectus incess' addidit integrum.

Spargēt o li ue tis o do rē Ferti libus Dño pri o ri
Raro antecedentem scelestum Deferuit pede pœna claudō.

Adiciamus ex Epodon aliquot Iambica, quādo etiam Ecclesiasticos
hoc genere delectatos uidemus. Verū quod ea carmina pedes uariāt,
idem in notulis quoq̄ obseruandū esse censemus. Ea sunt huius modi.

Iambici uersus ad Dorium.

IBis Liburnis in ter al ta na ui um Ami ce propugnacula,

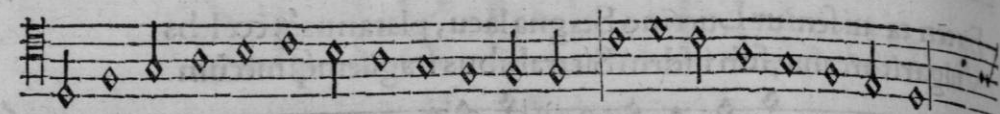
Pa ra tus omne Cæsaris pe ri culū Sub i re Meccenas tu o.

Quid nos? qbus te uita sit su per sti te Iucunda, Si contra grauis.

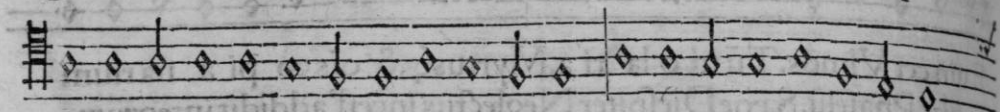
Verū me ius si per sequemur otium Nō dulce, nī tecum simul?

Q 3 Atq̄ ita

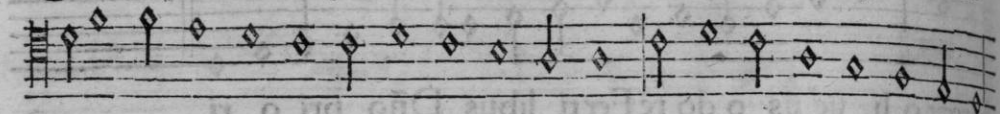
A Tq̃ita per indignationem quoque interrogatio locum habet ut hic
ultimus uersus erat. Sed aliud exemplū ad eundē Modum sic habet.

Quid immerēte is ho spi tes uexas canis? Ignauus aduersum lupos.

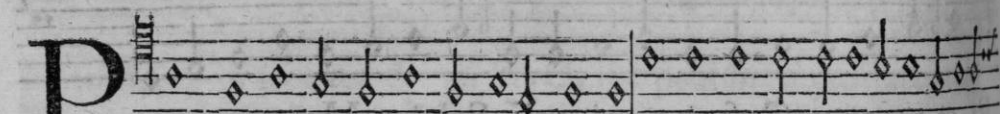
Quin huc ina neis, si potes, uertis minas? Et meremorsurū pe tis? &c.

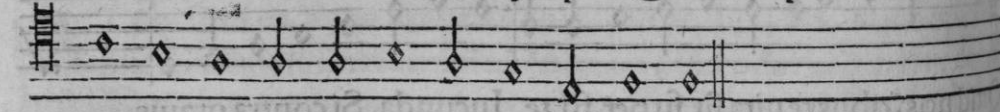
Cauē, ca ue. Nāq̃in malos a sperrimus Pa ra ta tol lo cor nu a.

E Rat satis nugarum in hoc Modo, sed libuit Phalecij Carminis formu-
lam adiungere, Quando Aurelius Prudentius Hymnū post Cibum
in hoc genere elegantissimum iuxta ac Christianissimum posteris reli-
quit. Quem quia Tristrophon instituit, commodē nos trium uersū Har-
moniam proponemus, de quibus quā cui proponas pro aurium iudi-
cio nihil referet. Est autem duorum Modorum Dorij Hypodorijq̃, &c. si
quidem uoles, Æoliij Hypoæoliij quē diapente cum Tono infernē adnexo,
quod & in sequentibus apparebit exemplis.

Phalecij carminis Harmonia.

P Astis ui sce ribus ci boq̃sūpto Quē lex corporis ībecilla pascit

Laudem lingua De o Pa tri re pen dat.

Ita hæc Martialis.

Vitam quæ faciunt beatiorē

Iucundissime Martialis hæc sunt,

Res non parta labore, sed relicta

& reliqua.

Porro

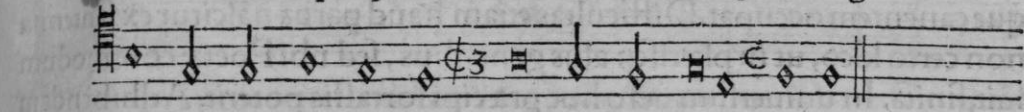
Porrò Robertus Gaguinus haud ita multo ante hanc ætatem Vir non
mediocris famæ, Qui & Francicarum historiarum conditor dictus,
Elegiaci carminis Harmoniam in eadem Modorum dictorum diapente
composuisse dicitur, plenam fletu et lachrymis, ac proinde Elegis oppidò
aptam. Incidit autem in eius medio Diminutio mensuræ quā Triplam
uulgus appellat, nos Trochaicam rationē, de qua copiosius libro sequen-
te. Ex Boëthio autem sit hoc exemplum.

Elegiaci carminis Harmonia

per Robertum Gaguinum.

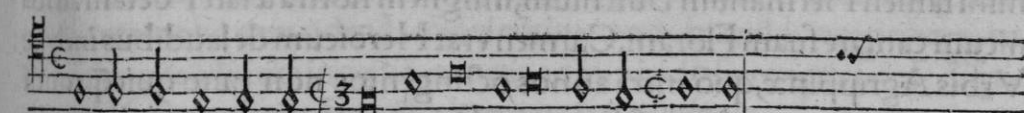

C Armina qui quondā studi o floren te per e gi

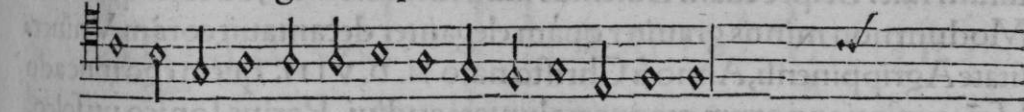

Fle bi lis heu mæstos co gor in i re Mo dos

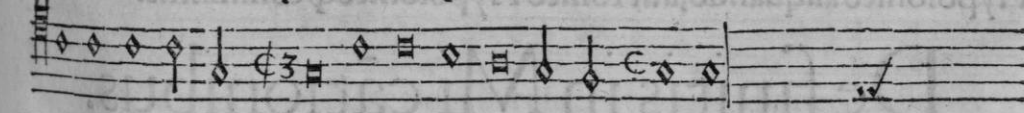
Hic planē audiuius fletum mirabili ingenio expressum. Verū quia
Heiusdmodi Carmē etiam alijs rebus adhiberi solet, subnectendā alte-
ram censuimus, concitatiores quidem illam, sed non minus ubiq̃ accom-
modam. Sit autem ex Nasone hoc exemplum.

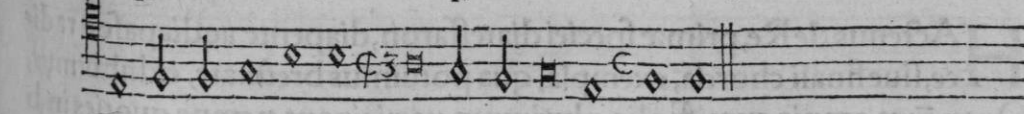
Forma bonū fragil' est, quantūq̃ accedit ad annos

Fit minor, & spaci o car pitur il la su o.

Non semp ui o læ, Nec semp li li a florent,

Et ri get amissa spina re li cta ro sa

Q 4 Pentame

Pentametrum in Elegiaco ob tot breuicis ad finem syllabas minus gra-
tum auribus accedit, nisi dissyllaba dictio, in quam acutus accentus ca-
dere, Et proinde musica morula deponi queat, claudat uersum. Idque an-
xie apud Ouidium huius generis principem obseruatum uidemus, apud
alios elegorum scriptores usque adeo neglectum, ut dissyllabum uerbum ad
eius finem fugisse uideri possit. In Gaguini hercle forma Ouidianum car-
men dissyllaba ad finem dictione optime cōcinitur, alia non item. Itaque nos
in pernotanda harmonia penultimæ in Pentametro syllabæ dedimus lon-
gam notulam, quod nescio suauius quid tinniat quàm breuicis. Ad huc
fermè Modum & Heroica fingere licet, sed erectiore animo atque elatiore
deò uoce. Caterum ego nullū genus carminis tam difficile modulatu exis-
timo, atque est Heroicum, homini non ad id nato. Ideoque de eo certas dare
præceptiones prorsus est difficile. Scriptis uero notis ea de re quicquid præ-
dere musicis rationibus, longe est difficilius. Neque enim notulæ affectuum
pingi possunt, cum possideant tempora inæqualia, Et ratio Trochaica ubi-
que canentem occupat. Difficultas etiam haud parua nascitur ex sententia
non certo loco, ut in plerisque alijs generibus, sed ubi Poëta commodum
fuit, finita. In uniuersum uero hoc præcipi fortassis poterit, Adhibendam
uidelicet summam diligentiam, ut Harmonia sit apta rebus, quod cum in
omni carmine pulchrum est, hic propè necessarium, alioqui uanam sumes
operam, & ante Plaudite Sessor migrabit. Et mœsta hic habet locum, læta
item, iracunda, grauiā, & grauibz mixtim nonnunquā leuiā, ut possit di-
cendorum materia. Ad Dorium autem Modum, quo ego cōsueui, decan-
tatum Heroicum carmen, miram habet & Maiestatem & grauitatem. Me-
mini tamen Hermanum Buschium, insignem nostra ætate Poëtam ad lo-
nicum cantare suam Floram, Carmen erat Heroicum de laudibus inclytæ
Vrbis Agrippinæ, quo intra annos octingentos non puto quicquid condi-
tum elegantius, quod & ipsi literarum Principi D. ERASMO aliquando
uifum fuit. Et ipse etiam Buschius illud idem carmen, ad eum quem dixi
Modum non minus grauius quàm eleganter decantauit coram Vniuersi-
tate Agrippinensi, Anno à Christo nato M. D. VIII. quem ego tuncado-
lescens uiginti annorum magna uoluptate audiui. Rarius Ionico uti soleo,
Hypoionico aliquando, aut Ionico Hypoionicoque commixtis.

De finitis in Mi cationibus.

Hactenus de Re, primæ speciei diatessaron, diapente, ac diapasone radice
Hæc, siue finali chorda, exempla, qua potuimus breuitate, exhibuimus,
Quantum ea omnia cum Æolio plurimum participant, nempe quoties in b
clauis

clauis fa adpositum conspicit Lector, quod propè modum pro docte mo-
dulantis arbitrio mutari potest. Sequitur ut de Mi secundæ speciei Trium
dictarum consonantiarum radice, pauca quædā in medium adducamus.
Sed id uno aut altero exemplo faciundū statuimus, Quod Phrygius Mo-
dus cum suo plagio religiosior est, quàm qui ubique adhiberi queat. Primū
itaque exemplum generalē formam exhibebit. Alterum uariationē pro ma-
teria demonstrabit. Ecclesiastici sanè in Hymnis multa per mi finita cantica
elegantissime instituerunt, partim in Authente, ut Pangelingua. Gaude
uisceribus mater, partim in Plagio: Ut Vrbs beata Hierusalem. Salue festa
dies. A solis ortu cardine. Et generalis quidem forma hæc est.

Harmonia V. generis oda

rum Horatii ad Phrygium.

D Ianam tene ræ di cite Virgîes Intosum pueri dicite Cynthiū
Latonamque supremo Dilectā penitus Io ui.

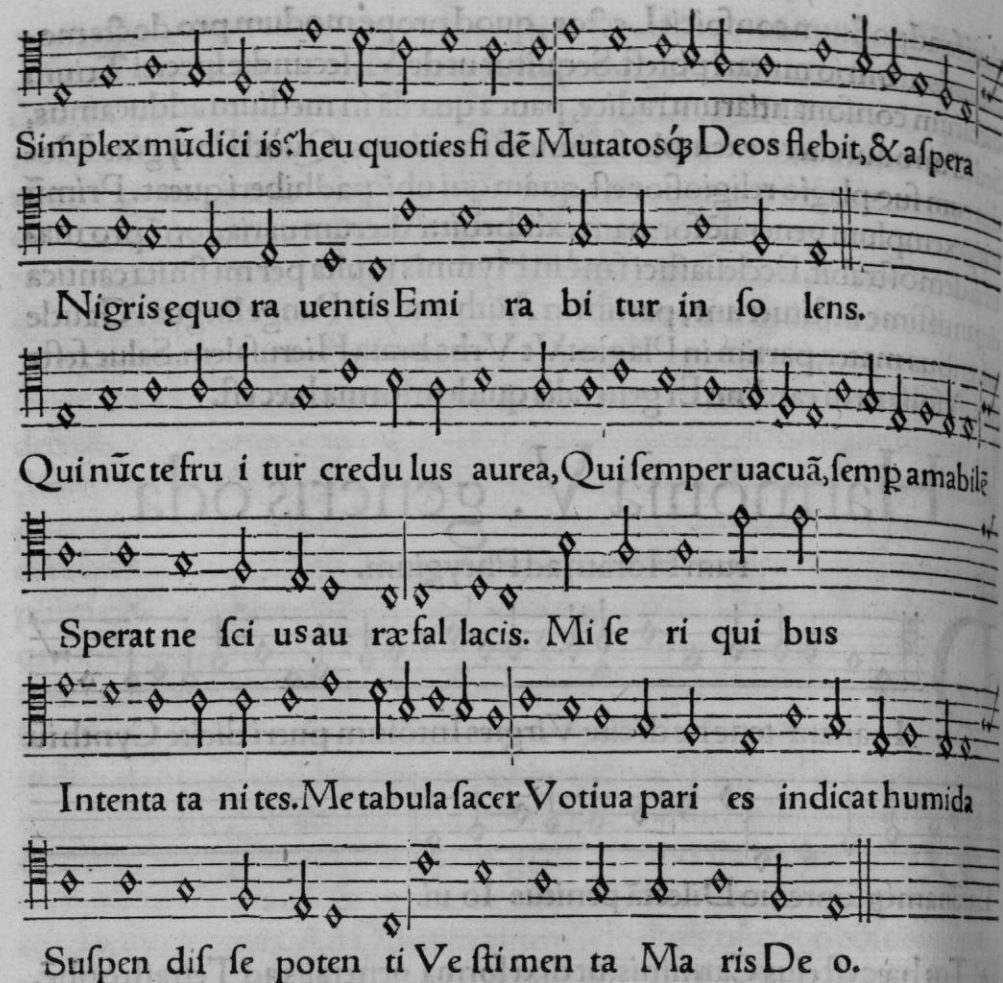
Atque hæc est eius Carminis, ut dixi forma generalis ad Tetrastraphē.
A Verum quod ad eam sententia non perpetuo finitur satis scite fecerim-
us, si totam aliquam oden Lectori cōtinenter sub oculos proponam, ut
deinde suo pte adiutus ingenio, ac artis adminiculo fretus per se ipse dispi-
ciat, quid facto opus sit. Ego illud uero ita feci ac lubens.

Quintæ odes Horatii Harmo

nia ad Phrygium.

Quis multa gracilis te Puer in rosa Perfusus liqdis urget odorib.
Grato Pyr rha sub antro: Cui flauā reli gas comam

Simplex

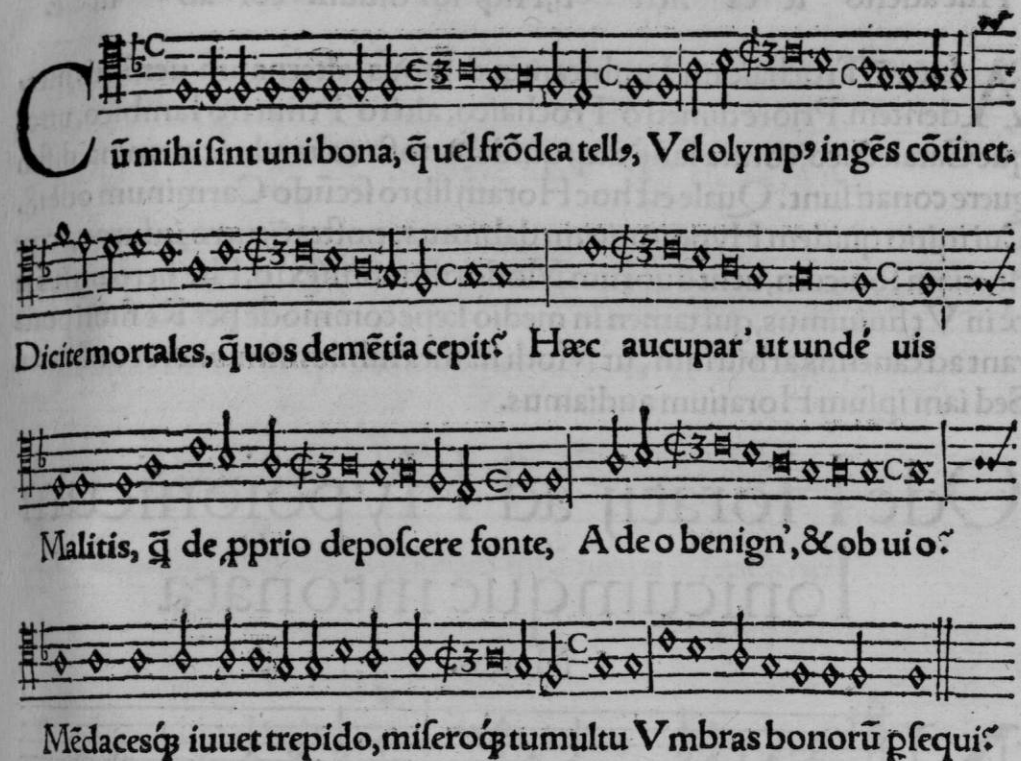

Simplex mūdici is: heu quoties si dē Mutatosq; Deos flebit, & aspera
Nigris equo ra uentis Emi ra bi tur in so lens.
Qui nūctefru i tur credulus aurea, Qui semper uacuā, semp amabile
Sperat ne sci usau ræfal lacis. Mi se ri qui bus
Intenta ta ni tes. Metabula sacer Votiua pari es indicat humida
Suspen dis se poten ti Ve sti men ta Ma ris De o.

De in Vt finitis Cantionibus,

DE duplici Vt, connexo ac disiuncto, quorum alterum est *συνμυκτον* alterum *διεξενυκτον* abūde superiore libro diximus. Nōstra ætas aut non discriminat, aut ita discriminat, ut plus connexo utatur, alterum plarunq; confundat, Itaq; Ludionū ac Cantorum uulgus in hoc ut diximus imitabimur, ac unius Ionici, nō etiam Mixolydij exempla proponemus. Primū dabimus Puero I E S V apud Præceptorē nostrum D. E R A S M V M Roterodamū Humano generi elegātissime concionanti, atq; iure in illud merita exprobranti. Deniq; de ingratitudine eiusdē exostulanti. sed dū taxat exordiū pponemus, reliqua Modi peritus facile per se ipse inueniet. Hoc unum Lector sciat, studio nos fecisse, ut clausulas, quas uocāt, huius Modi nōnunq; in Renō in Vt finiuerimus, habet enim nescio quo pacto plusculū gratiæ, etiā si septima incidat, q̄ cantus natura respuere uidet, q̄ pe qui octauā desyderet: sed ea cantatu facilis est, ei qui Modis assueuerit.

Exordij

Exordij in Concione pueri
I E S V harmonia ad
Ionicum.

Cū mihi sint uni bona, q̄ uel frōdea tell, Vel olymp' ingēs cōtinet.
Dicite mortales, q̄ uos demētia cepit: Hæc aucupar' ut undē uis
Malitis, q̄ de p̄prio deposcere fonte, A de o benign', & ob ui o:
Mēdacesq; iuuet trepido, miseroq; tumultu Vmbras bonorū psequi:'

Ath hæc quidem simplex est formula, quæ ad Heroicum quoq; applicari potest. Meminerit autem Lector quæ huius libri Cap. 20. de Ionico diximus Trochaicis esse aptum. Cuius gratia duas eius generis formulas proponendas duximus. Alterā Trochaicam ad tetraſtrophē Trochaicorum dimetrorum quatuor habens genera Brachycatalecticum, Catalecticum, Acatalecticum, & Hypercatalecticum. Ode est pulcherrima de Beatissima Virgine Maria I E S V matre, Cuius nos primos quatuor uersus ponemus. Authorem ferunt Petrum Burum Canonicum Ambianensem.

Virgo

V Ir go uirgi nū lux, Et ta mē pu er pera,
Huc adesto te ca nen ti, Atq; for didum cor ab lu e.

A Lterā Trochaicam Iambicamq; duobus alternatim uersibus incedentem. Priore dimetro Trochaico, altero Trimetro Iambico, utroque Catalectico, contra sanē, atq; quidam nostra ætate hæc carmina distinguere conati sunt. Quale est hoc Horatij libro secūdo Carminum ode 18. Cui initio quidem Hypoionicum dabimus, posteaq; uero in surgere ceperit, etiam Ionicum, ut sit duorum Modorum connexio. Hic uero uersus ferē in Vt finiuimus, qui tamen in medio saepe commode per Re finiri poterant ad canentis arbitrium, ut Modi natura nihilominus uere consistere. Sed iam ipsum Horatium audiamus.

Ode Horatij ad Hypoionicum Ionicumque intonata

Modos.

N On ebur, neq; aureū Mea re nidet in domo lacu nar.
Non trabes Hymetti æ Prēmūt co lumnas ul ti mare ci fas

A fri ca, neq; At ti la I gnotus hæ res Re gi oc cupa ui.
Nec La co nicas mi hi Trahūthonestæ purpu ras cli en tes.

Artides,

Artides, & ingeni Benigna uen' est, pauperēq; diues

Ne petit, nihil supra Deos laceffo, nec potente' amicum

Largi o ra fla gi to, Satis be a tus uni cis Sa bi nis.

Truditur di es di e, Nouēq; pergūt in te ri re Lunæ.

Tu secunda marmora, Locas sub ipsū funus & sepulchri

Immemor struis domos, Marisq; Baijs obstrepentis urges.

Sūmo uere li to ra, Parū locuples continente ri pa.

H Actenus de duorum Modorum commixtione, Cæterum in diapente Ionici, cui mox subnectatur diatessaron, festiuissimum addemus exemplū, in quo sanē eius γλαφυρόν, ut est apud Lucianum, perspicitur. Ode est lib. 3. duodecima, saltationi simillima, in qua & Poëtarisum mouet, & uehementi Ironia Puellæ amores laudat, ut uideas nihil æquæ uitæ perari posse, Ea sic habet.

R

Miserar

Miserar' est neq' amorī dare ludū Necq' dulci mala uino
 lauer' aut ex Anī ma ri me tu ente is patru æ uerbera linguæ.

Ed fatis saltationum nunc est, Concludat hanc commentationem Sapphici Carminis Harmonia in eorundem Modorum cōmuni diapēte, supernē tono, infernē semitonio minore adiectis ad hanc formam.

Ex prudentio

CHRISTE sanctorū regimē tuorū, Mollibꝫ nos moderās habenis,
 Leniter frenas, fa ci li qꝫ septos Lege coērces.

Itaqꝫ absoluto nunc hoc libro de cantu, ut uulgo appellant, plano, egrediar bonis auibꝫ ad huius ætatis inuētum, nempe ad cantū mensurālē, ut uocāt, sed religiose admodum, Nam quid faceres in re noua, ubi authorum ductu destitutus solum usum spectare cogaris?

Dodecachordi libri. II finis

Henrichi

Henrichi Loriti Glareani, Patri cij Claronensis apud Helue

tios, Dodecachordi, Liber III.

Procœmium.

Vperioribus duobus uoluminibus satis superqꝫ, ut puto copiose tractauimus de cantu plano, qui, quod ad notulas attinet, simplex ac uniformis est. Sequitur ut nunc suo ordine de uario etiam cantu, qui multarum specierum est, disseamus. Scio autem dubitari uehementer etiamnum hac ætate inter eximie doctos uiros, fueritne apud ueteres huiusmodi, quam nūc tradituri sumus, musice, cum apud nullum, quod equidem sciam authorem ueterem quicquam huius cantus inueniatur. Multo minus etiam uidetur quibusdam quatuor pluriūmue uocum concentus olim in usu fuisse. Nam hoc constat, si ad lyram canebat Citharædus, unam quidem uocem unus cantabat, Sin multi, et illi unam cantabant, nisi ἀποβᾶτορ esset. At contra uisum est alijs, pluriūmue uocum utiqꝫ aliquem fuisse apud ueteres usum: Quorsum enim alioqui attinebat tanta de cōsonantijs præcepta scriptis prodere? Athenæus item libro 14. ubi de Pythagoræ Zacynthij Tripode differit, modulatum illum ita Basin ait alteramqꝫ uocem ac acutam, ut si quis non uisu sed auditu tantū iudicasset, omnino trium Cithara cænantium uocem optime discretam existimasset. Vtuncqꝫ res habet, certe negocium est hac saltem ratione nouum, quod nullos ueterum, quos imitemur, hic habeamus authores, sed citra unius, ut puto, sæculi annos non admodum celebres uiros, quorum tamen pauci monimenta alicuius momēti nobis reliquerunt, Vt propē unus Franchinus, uir perpetua memoria dignissimus hic regnet. Et quanquam ipse quosdam, quibus multum tribuit allegat, in nostram tamen noticiam illi non peruenerunt. Certe nostra tempestate Cantores & uocum moderatores, (quos quidam Symphonistas, Nos Symphonetas, Quintilianus Phonascos, quanqꝫ nō prorsus huius generis ut superiore libro diximus, uulgo compositores uocāt) ut quisqꝫ in hac arte doctissimus est, ita plerunqꝫ in alijs disciplinis infantissimus, Id quod contumeliæ causa nequaquā à me dictum intelligi uolo. Nec uero omnia possumus omnes, puto enim non nihil esse, si quis quatuor uoces docte coniungere ualeat, Sed eò hæc pertinent, ut manifestius

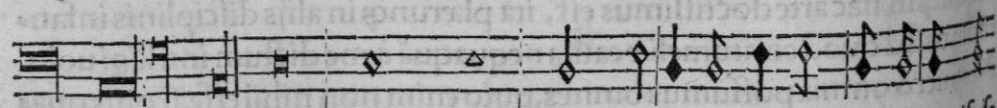
R 2 fiat,

fiat, quam prorsus nemo sit hoc in negotio, cuius opera uti potuerimus, præter unum Franchinū. Adiuuit nos & in hac re insignis nostra tēpēstas Theologus, Ioannes Coclaeus, olim in Musicis præceptor noster, uir omni laude dignissimus. Itaque ea dūtaxat, quæ huius sunt cantus in maximo usu, tractanda desumpsimus, breuissimeque uelut compendio recensenda. Nam si pergam, quas Franchinus refert multorum musicorum opiniones, enarrare, res nusquam finem sortietur. Quare magis elaborandū existimaui, ut rem diffuse traditam, in certos quosdam canones constringerē, tantum abest ut dilatare nullo Lectoris usu in amplum uelim, quamquam hoc illo longe facilius factu erat. Danda etiam nouis uerbis uenia, quam nulli negatam credimus, quotquot unquam res nouas tractare aggressi sunt. Sed nunc procemij satis est, Rem ipsam bonis auibis ordiamur.

De notarum figuris,

Caput I.

Septem sunt, quibus frequenter hoc in cantu utimur, notarum figuræ. Maxima, quæ quadrato quidem, sed altera parte longiore corpore pingitur, à dextris uel ascendentem habens caudam uel descendentem. Longa, quæ uere quadrato corpore, ac item à dextris uel ascendente uel descendente cauda describitur. Breuis, nota item quadrata, sed absque cauda. Semibreuis, quæ forma Rhombi uulgo pingitur, olim triangula secto per diametrum quadrato. Minima, quæ semibreui caudā uel ascendentem uel descendentem apponit. His quinque sunt usi ante dimidiatum sæculum: Quidam eas essentielles uocāt, quod duplicem sortitæ sint diuisionem, nunc per duo, nunc per tria, ut postea declarabimus. His additæ sunt à posteris duæ. Semiminima, quæ ut minima pingitur, sed uel oppleto medio spacio, uel appposito superne unco. Fusa, quæ pleno pingitur corpore, ut Semiminima, sed colori unco etiam addit, non colorata binos adiicit uncōs. In his igitur extremis duabus ex æquo color atque uncus dimidium tollunt. Organarij uero, alijque plurimi qui instrumentis utuntur musicis, etiam fusam diuiserunt, ut facerent octauam notarum figuram, quam semifusam uocant quidam, Varietate pingunt, maxime tamē altero adiecto unco fusæ. Sed omnia ea persequi non est huius negotij. Exemplum hac descriptione perspicuntur.

Maxima. Longa. Breuis. Semibreuis. Minima. Semiminima. Fusa. Semifusa

De notarum ligaturis,

Caput II.

Vt autem notulæ aptius uerborum syllabis cohærent, aptarenturque, inuentæ sunt notarum colligationes, quas nunc ligaturas uocant. Sed hoc loco nimis longus est magnifica diuisionum ambage Franchinus. Nos præceptorem nostrum Ioannem Coclaeum secuti, totum negotium in octo Canones coniecimus de omnibus (ut uocantur) ligaturis, quæ usu sunt receptæ, quæ enim his canonibus non comprehenduntur notulæ, breuibz haud dubie adscribentur. Primus Canon. Nota (siue uno corpore longiuscule obliquo, ac propemodū quadro, siue binis, uere quadratis, ac gradatim cohærentibus corpusculis ea fuerit) quæ à latere sinistro habet caudam ascendētem, ipsa cum sequente semibreuis est, quod ideo factū est, ne unica atque sola esset semibreuis inter breues, cum suapte forma Semibreuis non ligetur. Secundus, Nota quæ à latere sinistro habet caudam descendētem, breuis est. Tertius. Omnis media breuis est. Ideoque longa in medio, ut Franchinus præcipit, non habet locū, quamquam hoc quidam negligunt. Quartus. Prima carens cauda breuis est, scandente secunda. Quintus. Prima carens cauda, sit longa cadente secunda. Sextus. Ultima quadrata dependens sit tibi longa. Septimus. Omnis nota à latere dextro caudā habens, longa est. Octauus. Maxima nulla quantitatis diuersitate ligatur. Sed hæc exemplis subiectis clariora fient, simplicibus quidem illis, At non ita longe post ubi de VI uocum Musicaliū (ut uocant) deductionibus differemus, multo copiosius exemplum eius rei ex Litauico Senflio Tigurino adducemus, ciue nostro, qui nostra ætate inter symphonetas eximium nomen, & Henrico Isaaco ipsius Præceptore haud indignum, nactus est.

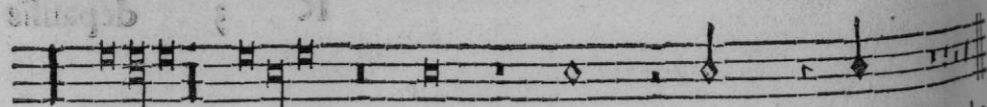

Exempla primi Canonis. Secundi. Tertij. Quarti.

Quinti. Sexti. Septimi. Octauus
R 3 depausis

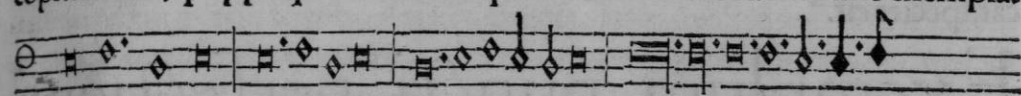
Pausa est artificiosa uocis omissio. Ea autem inuenta est cum ad cantantium quietem respirationemque, tum ad cantus suauitatem, scilicet ne perpetuus unius uocis Tenor obtunderet auditorem, sed ut reficeretur auditus, sensus alioqui petulantissimus. Quare non modicrem iucunditatem adfert cantui, si suo inferatur loco. Sed ne hoc quidem capite Franchinum prorsus sequamur, non multum tamen abest traditio eius à Coclæi præceptis. Proprie sex sunt pausæ, quas transuersis hoc est à superioribus deorsum ductis lineis per iacenteis in plano lineas pingunt, sed inæqualibus tamen spatijs, Eas nunc prosequemur. Pausa modi quatuor attingens lineas, tria quoque occupans spacia, longam perfectam ualet, ubi obiter notandum omnem perfectionem in musicis ternario adscribi, imperfectionem binario, quod in sequentibus clarius indicabitur. Hic igitur longam perfectam uocamus, quæ tribus ualet breuibus, imperfectam quæ duabus. Pausa longa treis attingens lineas, duo quoque occupans spacia longam imperfectam ualet. Pausa proprie de linea ad proximam ducta lineæ breui equiparatur. Semipausam uocant à linea demissam siue descendente ad medium duntaxat spacijs, ualet autem semibreui. Suspirium contra appellat assurgentem siue ascendentem ad mediū spacijs pausam, quæ æquale ualet minime. Semisuspirium unum cum suspirio adiungit, ualet quoque semiminima, sed hæc rara est. Cæterum contingit, ut ab initio cantilenæ semipausa: sæpius etiam in medio, quæ proprie pausa dicitur, in omnibus cantilenæ uocibus ponatur, idque hac de causa, quod sæpe tempora non implent uulgata themata. Ideoque ne arguatur Symphonetes ignorantia tactus, huiuscemodi pausas ponit in omnibus cantilenæ partibus non absque magna cantantium confusione, quare ego quidem uel tollerem prorsus, uel in aliqua saltem uoce mutarem, uel alio signo pernotarem. eas musici nostri generalis uocant: Nonnunquam semipausa cum suspirio (sed ab initio) eodem modo generaliter in omnibus uocibus ponitur, ut in uernaculis cantilenis uidemus sæpiuscule. Denique ad finem uocis duæ lineæ, per omnia in ualla ductæ adijciuntur, eæ quoque generalis pausæ nomen habent. Eius rei hæc sit descriptio.

Pausa modi. Pausa longa. Pausa proprie. Semipausa. Suspirium. Semisuspirium. Generalis.

Depunctis

Punctum triplex est, quo frequentius quidem utimur. Diuisionis, quod notulam nec auget, nec minuit sed eam uel præcedenti uel sequenti applicandam connumerandamque indicat, pro perficienda ternaria in cantu diuisione. Et hoc in cantu duntaxat perfecto utimur, tantumque pingitur, non etiam canitur. Perfectionis est alterum punctum, quod notulæ perfectæ postpositum eam perfectam conseruat, quæ alioqui imperfecti poterat, & hoc quoque in perfectis tantum utimur, & uelut canitur. Additionis tertium, quod notulæ postponitur, dimidiūque addit, hoc est, ex unica sesquialteram facit, quo in omni cantu utimur. Franchinus augmentationis punctum uocat, quidam perfectionis punctum sub eo comprehendunt, quippe quod nihil aliud quam hoc efficiat. Sed hæc sint exempla.

Exemp. puncti diuisionis. Perfectionis. Additionis.

Hic in priore diuisionis puncti exemplo uides semibreues puncto diuisas alterā breui præcedenti iunctā alterā sequenti. At in posteriore, utraque semibreue ab utrisque separatam breuibus. Ex hoc autem sequitur (tanta uis est huius puncti, quod in sequentibus capitibus magis patebit) ut in priore exemplo duo sint tantum perfecta tempora, cum in posteriore sint tria. In puncti autem perfectionis exemplo ipsa breuis, cum imperficienda esset ab sequenti semibreui, per puncti præsentiam perfecta manet. Denique in additionis puncti exemplo uides, ut notula sequens præcedentis dimidiū est, ita prorsus de punctis intelligendum esse. Sunt autem & apud Franchinum exempla copiosiora declarantia, quæ adscribere non piguit.

Exemplum puncti diuisionis

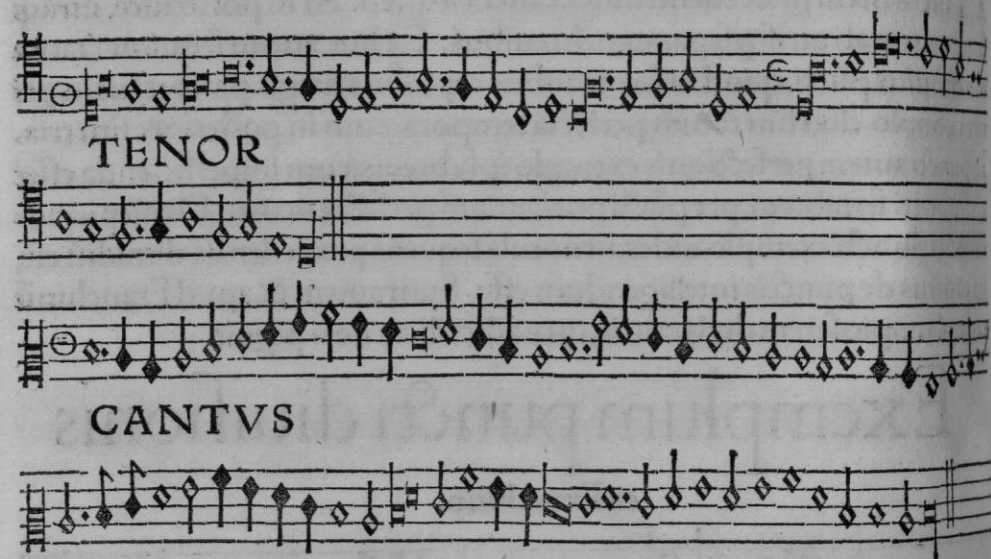
ex Franchino.

R 4 In hoc

IN hoc tenore atq; adeo in prima notularum decade duæ sunt breues, quarum prior imperfecta fit propter sequentem semibreuem, quod punctum semibreui postpositum facit, Sequens autem imperfectitur à præcedente semibreui, atq; id quoq; ob punctum quod præcedit, ut ternaria perfectio obseruetur. At punctum quod eam præcedit semibreuem, quæ proxime treis anteit breueis, innuit eam semibreuem ad tertiam breuium perferendā, non ad primam, quia similis an te similē non imperfectitur, ut postea dicitur. Et quoties id fit, semper ad primam quāq; sequentem, cui applicari potest refertur, nunquam ad præcedentem. Porro deinde inter duas semibreues punctum ita eos separat, ut alteram priori, alteram sequenti breui annumerandas significet. Quod autem hic de tempore exemplo docemus, hoc idē in modo, ac prolatione obseruandum censemus. Perfectionis item punctum apud eundem exemplum est, in quo & additionis, quod ipse augmentum uocat, species est.

Exemplum puncti perfectionis ac additionis ex eodem.

IN hoc Tenore (inquit Franchinus) punctum adpositum primæ breui ipsam in sua facit perfectione remanere, quæ nisi perficeretur à puncto, posset à tertia sui parte scilicet à minima punctata cum subsequente semibreui imperfecta. Idemq; facit punctum appositum tertiæ breui. In signo autem temporis imperfecti C: puncta, dimidium earum notularum significant, quas sequuntur, ut antea diximus. Diuisionis itaq; ac perfectionis puncta imperfectis tantum pernotantur, additiones autem ubiq; sed de punctis plusquam satis.

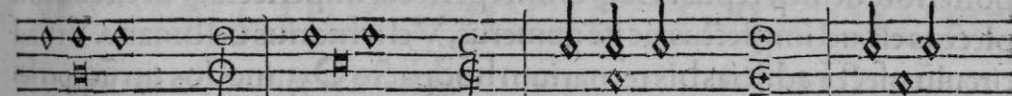
De modo,

De modo, tempore ac prolatione, Cap. V.

Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines, inquit Flaccus. Ita plane cantui suus quidam est modus. Hinc duplicem faciunt nostri musici, maiorem & minorem. Modus maior, inquiunt, est mensura longarum in maximis, Modus minor est mensura breuium in longis. At tempus est mensura Semibreuium in breuib; Deniq; Prolatio est mensura minimarum in semibreuib; Hæ species si ternario deducantur, perfectæ: si binario, imperfectæ dicuntur. Itaq; modus maior perfectus treis longas in maxima continet: Imperfectus, duas. Minor autem modus perfectus treis breueis in longa: imperfectus, duas: Ita tempus perfectum treis semibreueis in breui: Imperfectum, duas. Deniq; prolatio perfecta treis minimas in semibreui: imperfecta, duas continet. Hæ autem per duo ac tria uariatio non est in posteriorum notularum figuris, quippe quæ binario duntaxat ducuntur, Sed in quinque tantum, quas supra essentielles à musicis uocatas diximus. Sed huius rei, cum signis adeo, hæc est descriptio.

Modus maior Eius Modus maior Modus minor Eius Modus minor
Perfectus Signum imperfectus perfectus Signum imperfectus.

Tempus Signa tē Tempus Signa tē Prolatio Signa plā Prolatio Im
Perfectū, poris p Imperporis im Perfecta, tionis per pfecta.
fecti fectū, pfecti fectæ

De Signis, Cap. VI.

Porro ut in cantu iam dictæ modi, temporis ac prolationis noscerent species, signa à musicis inuenta sunt ad commonstrandas perfectiones imperfectionesq; Franchinus Signa modi maioris ac perfecti, binas lineas, per terna spacia ductas, plerūq; initio cantilenarū ante circulum positas, minoris uero et perfecti, unicā per tria spacia ductā, eodē ante circulum positu nobis exhibuit. Eundem autem modum maiorem, imperfectum, sola notulæ maximæ: minorem uero longæ figura, nullis initio

initio cantilenarum ductis pausis, hoc est, (ut simplicius dicamus) signorum absentia, ut de prolatione patebit, significari. Ceterum tempus perfectum circuli integri: imperfectum semicirculi descriptione pernotari. Denique prolationem perfectam puncto, circulo inscripto: imperfectam absentia puncti manifestari. Ita ut semibrevis notæ rationem, punctum obtineat, ut minimi hoc in negotio elementi: brevis, circulus: Longæ maximæque, linea recta finita: scilicet ut etiam in cantu, sua modus finitione constet. Nec minus apte tempus: circulo notatur, ut quod ex circulari motu nascatur. Et hæc quidem opinio placet. Quanquam, ut ingenue, quod res est, fatear, hoc negotium propemodum arbitrarium est uulgo cantoribus, ac ueterum auctoritate prorsus destitutum. Ideoque aliorum opiniones multis percurrere, non uidetur operæ precium. Sunt enim qui, quoties numerus circulo additur: non tempus, sed modum per circulum: ac porro per numerum tempus significari uelint. Hi itaque perfectum circulum cum ternario O_3 modi perfecti, ac item temporis perfecti signa exhibent. At perfectum circulum cum binario O_2 perfecti quidem modi, at imperfecti temporis esse notas. Postremo semicirculo ac binario C_2 , & modum & tempus imperfecta uideri. Verum, utriusnam modi, hoc ipsum non discriminant, cum ueteres asserant, eodem Franchino authore, modos alterum ab altero nunquam, uel perfici uel imperfici. Quod haud scio an ita perpetuo obseruatum sit. Mihi quidem uidetur modus ille maior perfectus in raro esse usu, quemadmodum & ipsa maxima non admodum frequenti. Ideoque minus de eo curasse musicos. Sunt qui binos ad circulum apponant numeros, circulo denotante modum maiorem, priore uero numero minorem, posteriore denique tempus: Eaque omnia perfecta imperfectaque ut circulus uel perfectus est, uel imperfectus, ac item numerus, Vel ternarius uel binarius. Vt si ad circulum perfectum adijcias bis ternarium hoc pacto O_{33} , modos utrumque perfectos, ac item tempus perfectum aiunt designari. Semicirculo autem cum duobus adiunctis binariis omnia imperfecta ad hunc modum C_{22} . Atque hæc item mixte. O_{32} : O_{23} : O_{22} : C_{33} : C_{32} : C_{23} . Que opinio, si recepta esset, summe placeret. Verum prolationem necessum erat, tum circulo modi inscribi, quæ nunc temporis circulo inscribitur. At Franchini opinio, de qua paulo ante, magis nunc recepta est: Vt maior modus perfectus nobis indicetur binis lineis initio cantilenarum ante circulum semicirculum uel defectu punctis, quæ terna occupent spacia: Imperfectus uero earundem absentia. Minor item modus perfectus unica eodem pacto ducta linea, absentia uero eiusdem lineæ, imperfectus manifestetur. Ita tempus perfectum, perfectum circulo: imperfectum Semicirculo, hoc est, cui dempta est tertia pars, significetur. Postremo prolatio perfecta puncti præsentia: imperfecta eiusdem puncti absentia declaretur. Vbi uides et in imperfecto modo et in imperfecta

imperfecta eiusdem puncti absentia declaret. Vbi uides & in imperfecto modo & in imperfecta prolatione absentiam aliquid efficere, at in imperfecto tempore, semicirculum pro circuli absentia positum. Ad hæc item implicita quædam signa uocant Musici: Et perfecti quidem modi, si ternas alicubi in cantu longas, uel eis æquiualeteis denigratas inueniamus: Temporis uero perfecti, ternas breueis coloratas, siue binas semipausas simul positas reperiamus. Denique prolationis perfectæ, si ternas semibreueis denigratas, aut binas suspiria simul posita conspicias. Tale profecto signum modorum est apud Franchinum uidelicet lineæ per terna ductæ spacia. Neque enim ullum explicitum, quod uocant, aliud modi signum ille exhibuit. Quanquam hoc discrimine, ut quoties hæc pausæ sint modi indicialia signa (ut ipse loquitur) tum ponendas esse initio cantus ante circulum, temporis signum: quoties autem ueræ pausæ, uidelicet quæ innuant aliquandiu tacendum esse in cantu, tum uero in medio ponendas. At ego existimo pausas per terna ductas spacia modi perfecti certa esse signa siue initio, siue in medio ponantur, propterea quod non licet uspiam alibi ita pingere. At si ante circulum initio positas inueniamus, non essentialiter pausas, sed indicialiter esse, ut idem asserit. Sed horum signorum rude dumtaxat indicium ponamus, cum ex cantibus perfectorum modorum temporis ac prolationis hæc multo luculentius uideatur.

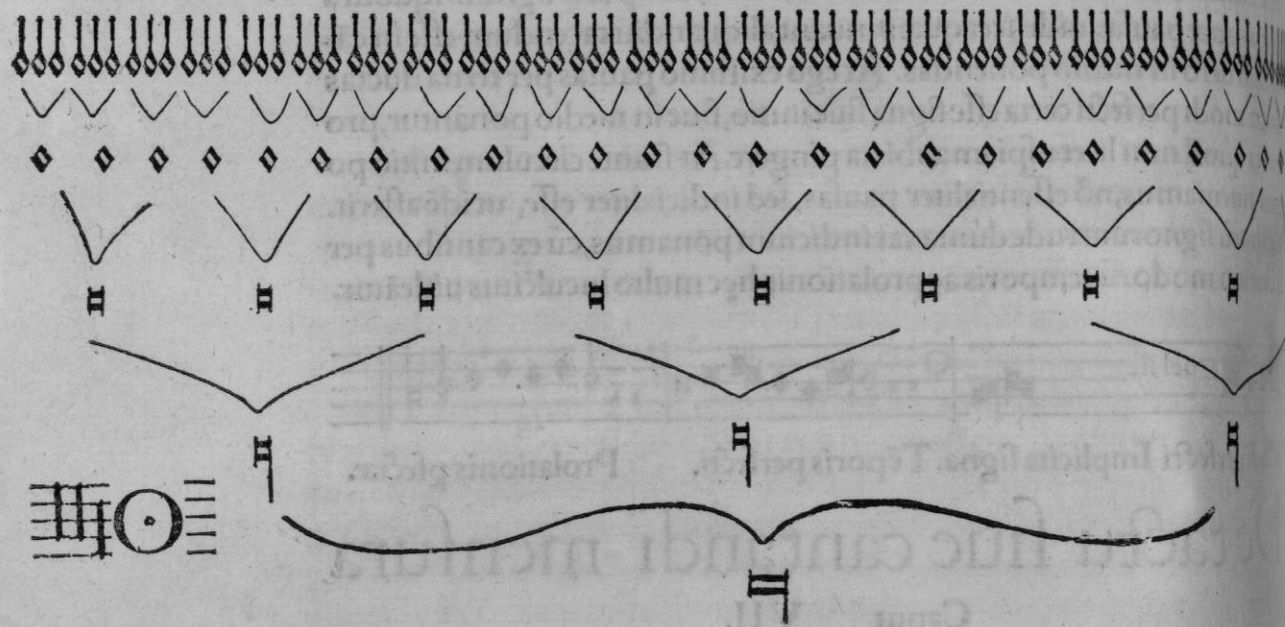
Modi perfecti Implicita signa. Temporis perfecti. Prolationis perfectæ.

De tactu siue cantandi mensura

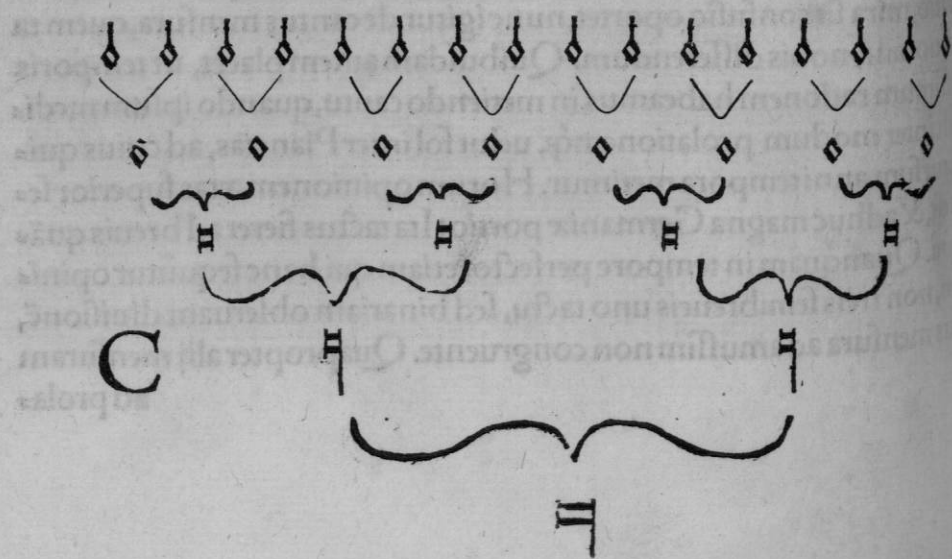
Caput VII.

Hæc de Modo, Tempore ac prolatione, eorumque signis. Sed ut in poematis non parum lucis adfert decora carminis cæsura, multum etiam ornatus luculenta artis ac thesis, ita in hoc cantu, si defuerit cōcinna uocum mensura, & in cantantium cœtu æqua omnium acceleratio, mira sit confusio oportet, nunc igitur de cantus mensura, quem tactum uocant, nobis differendum. Quibusdam autem placet, ut temporis potissimum rationem habeamus in metiendo cantu, quando ipsum medium est inter modum prolationemque, uelut sol inter Planetas, ad cuius quidem cursum anni tempora metimur. Horum opinionem ætas superior secuta est, & adhuc magna Germaniæ portio: Ita tactus fieret ad breuissimam quantitatem. Quanquam in tempore perfecto, etiam qui hanc sequuntur opinionem, non treis semibreueis uno tactu, sed binariam obseruant diuisionem, sapientius mensura ad amissim non congruente. Quapropter alij mensuram ad prola-

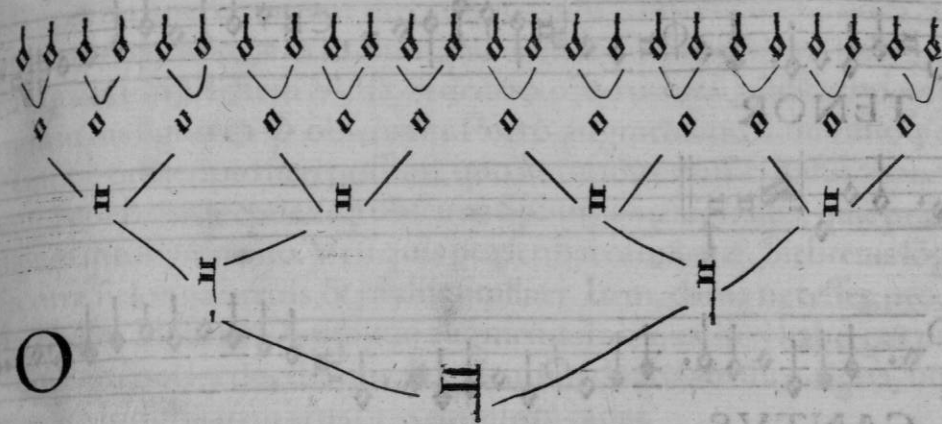
ad prolationem referunt, ut totius huius negotij elementum. Quem modum magna Galliae pars obseruat, & hercle addiscentibus est expeditior. Ita tactus fiet ad semibreuis mensuram: Sed & hic in prolatione perfecta, eadem uariatio accidet, quam prioribus imperfecto tempore obuenire diximus. Quae omnia longius prosequi, ut non est necesse, ita nec magnae utilitatis fuerit. Praestiterit fortasse, ut lectorem obiter admoneamus, tactum mensurae maxime cognosci resolutione, quae fieri potissimum habet inspectione modi, temporis, ac prolationis. Nam perfectio ubique per tria, Imperfectio per duo diuiditur: Cōmixtio autem fit uarijs modis. Vt si sint omnia perfecta, sit haec descriptio, quae uel nunquam, uel rarissime usu uenit.

In omnia imperfecta erunt, quod uulgatissimum est, erit haec descriptio. Scui omnia defunt signa, excepto semicirculo, cuius praesentia in tempore tantum facit, quantum in modo & prolatione pausarum punctum absens.

Haec autem misceri, multis modis contingit. Sed unam dumtaxat formam proponere placuit, quae usu maxime recepta est, Nam, qui uolet, ex his facile alia miscabit, quamquam haud scio liceatne pro arbitrio cuiusque haec fieri, ego certe, ut quorundam morositatem odi, ita hac quoque parte receptis semel, uti uelim. Sunt autem in ea omnia imperfecta, uno excepto tempore.

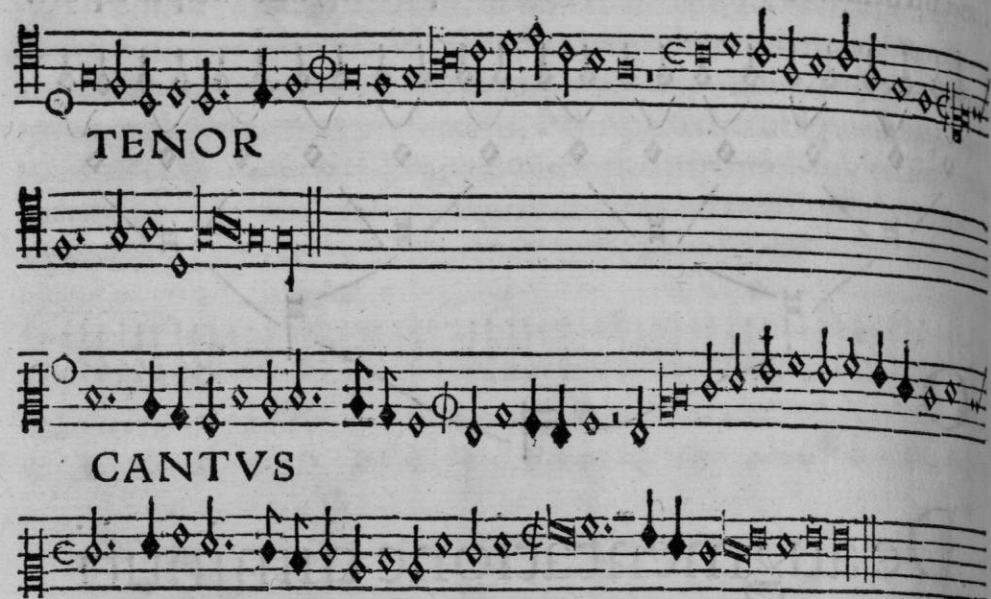
De augmentatione diminuti

one ac semiditate, Caput VIII.

Confueuerunt autem Musici ad unam dumtaxat Cantilenae partem ponere, uel circulum, uel semicirculum cum puncto sic \odot \odot ac tunc uocare augmentationem. Nam sic minima ualeat semibreuis, semibreuis perfecta tribus semibreuibus. At si haec signa omnibus cantilenae partibus apponantur, prolatio perfecta est, quae nunc in raro usu est. Paucitas itaque notularum in una aliqua partium cantilenae, satis innuit augmentationem. Quo modo Iacobus Hobrecht Tenorem instituit Missae, Si dederō, nō uno tantum signo, sed uarijs uarieгатum modis. Et Iusquin in Missa. L'homme arme super uoces musicales. Quidam talem augmentationem aiunt potius maiorem prolationem nominandam, non absque iam dictae opinionis reprehensione. Verum cum negociū sit nouum, nec ueteribus sultum scriptoribus, inter se cōtendant, per me licebit, qui uelint, neque enim haec, ut mea, doceo, sed ut aliorum praecepta. Quae si omnia enarrare exemplis coner, res finem non reperiat. Quare quod ad augmentationem attinet, ad cantores lectorem remittimus. Quoties autem uolunt Musici tactu festinandum esse, quod tum faciundum censent, cum auditū iam fatigatum putant, ut scilicet fastidium tollant, lineam per circulum uel semicirculum deorsum ducunt sic ϕ ϕ atque hoc quidem Pathos diminutionē uocant, non quod notularum aut ualor, aut numerus diminuatur, sed quod

S tactus

tactus fiat uelocior, Ita quidam Symphonetæ ad primum Kyrie perfectum circulum absq; linea apponunt \circ . Christe semicirculum cum uirgula ϕ . Ad ultimū Kyrie rursus circulum, sed cum lineola ϕ , ne uideantur ad cantus initia rediisse. Sed Diminutionis exemplum tale est ex Franchino.

Cæterum in his quoq; signis \circ ϕ ϕ nostra ætas tactus diminutionem nimis licenter usurpauit, ut treis semibreueis uno tactu, magnifico quidem illo, & augustiore numerentur: Vulgus cantorum nunc triplā improprie uocat, quippe quæ ad nullas unas notulas comparisonem habeat, ut poscit tripla Ratio, sed in quatuor uocibus æquo ualore incedit. Eā ego Trochaicam dicere malim, quāq; Iambum sæpe in conclusionibus habet, & Tribachyn, ut duobus his pedibus cōmunem. Porro eandē huius tempestatis Musici ad finem Cantuum: Et in terra pax. Item. Patre omnipotentem, atq; Agnus Dei, sepissime adnectunt. Sunt qui absq; signo omnes denigrant notulas, quidam etiam denigrant cum signo, multi Hemioliā falso putant, cum Hemiolia uere sit sesquialtera. Triplæ nomē diminutio inde haud dubie obtinuit, quod treis una mensura, hoc est uno tactu habeat semibreueis. Quidam hanc unico dūtaxat ternarij Characterē præposito innuunt, qui à Franchino recte reprehēduntur. Quidam super ternario circulum pingunt hoc modo \circ significantes temporis perfecti rationem esse, sed tactus celeritate imminutam, quod numerus, ut aiunt, circulo additus diminutionem significet. Quidam etiam in sesquialtera ratione, quoties ea in minimis obuenit, semicirculum cum ternario ϕ pingunt, qui non minus reprehendendi sunt, quam qui triplam uno ternario pingere consueuēre. Tanti errores implicant præceptionum, aliter apud

apud alios ordinatis signis, ut nec, quæ modi, temporis, prolationis uel indicia apud quosdam, nec quod cuiq; ex his tribus uere adijciendum coniungendumq; in tanta nouitate, nō rerum modo, sed etiam authorum digere possis. Diminutio igit, tum in perfecto, tum in imperfecto est tēpore. Semiditas uero, ut uocant in tempore dūtaxat imperfecto fieri habet. Sint enim uoces, quarum altera semicirculū absq; lineola ϕ : altera cum lineola habeat ϕ : notulæ in priore signo dimidio maiores alteris habebuntur. Id quod Hobrecht in Missa, Si dederō, obseruauit. Quidā eandem rationem in his signis \circ ϕ obseruant. Porro augmentatio diminutioq; etiā am canone præscripto fieri possunt, quo immodice musici huius ætatis utuntur, sæpe etiam ineptis atq; obscuris Sphingos ænigmatis, quæ præter cædipum intelliget nemo. Vt si quis præscribat cantilenā, Sit breuis lōga, uel contra, sit longa breuis, & in alijs similiter. Item, clama ne cesses, pro, omitte pausas. Illa uero Diminutio augmentatioq; quæ fieri habet per proportionem, ut postea docebimus, hæc demum doctis auribus digna, utpote quæ sub indubitata artis præceptionem cadat,

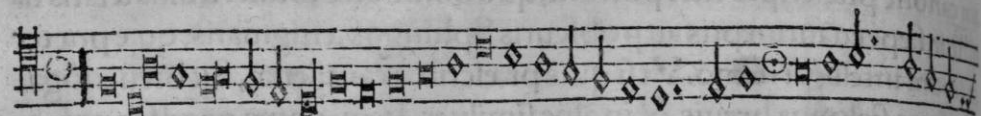
De notarum imperfectione,

Caput IX.

Omnis perfectio in musicis, ut antea sæpe diximus, ternario cōstat. Verum ab ea deficere bifariam contingit, uel notæ alicuius abundantia uel defectu. Cum superfluit nota, maiorum aliqua minuenda est, ut minor quoq; in numerum ternarium ueniat, atq; ita fit imperfectio. Cum autem notula deficit, ex duabus præsentibus altera, nempe secunda duplāda est, ac sic fit alteratio, de qua paulò post dicemus. Est itaque imperfectio notæ perfectæ in ternario deprædatio. Ea in signis tantum perfectis fieri habet. Nam quæ imperfecta sunt antea, qui possunt imperfici. De quinq; igitur notis primis, quas quidam essentielles uocant, maxima imperficitur tantum, minima imperficit tantum, at Lōga, Breuis & semibreuis tum imperficiunt, tum imperficiuntur. Et neq; maior minorem, neq; equalis equalem imperficere potest, sed minor maiorem, cum ab anteriore, tum à posteriore parte. Idq; perpetuo, nisi pūctus diuisionis impediatur. Verum de imperfectione hæc maxime utilis existimatur cautio. Si minor notula maiorem sequatur, se ipsa tollet de maiore, si pūctus nō impederit. Exempli gratia. Si breuis longā sequatur, breuis se ipsa tollet. Hoc est, Lōga quæ antea tribus breuib; ualebat, iam ualebit duabus. Rursus si longam semibreuis sequatur, ipsa se tollet, ut exempli causa. Quæ longa & modo & tempore perfecta, nouem semibreuib; ualebat, si sequatur semibreuis

S 2 mibreuis

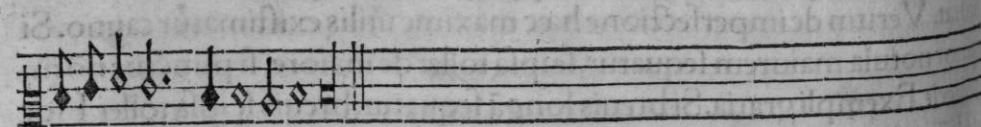
mibreuis, iam octo ualebit. Item quæ longa, modo quidē imperfecta, tempore uero perfecta, ualebat sex semibreuibus, sequēte certe semibreui, quæ dūtaxat ualebit, si punctus non impedierit. Ita si breuem sequatur semibreuis, quæ antea ualebat tribus semibreuibus, iam ualebit duabus, non impediēte puncto. In prolatione perfecta inter semibreuem ac minimam eodem iudicandū modo. Sed ipsius imperfectionis aliquot exempla subijcere placuit, ut res aliquantum obscura clarius pateat. Est autem modi minoris perfecti, temporis item perfecti, ac perfectæ quoq; prolationis exemplum hoc ex Franchino.

TENOR

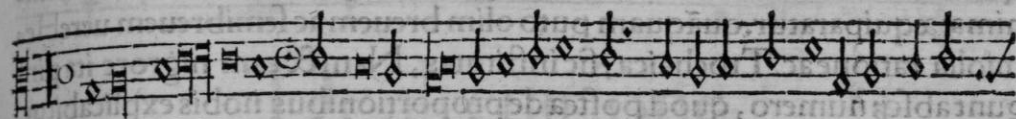

CANTVS

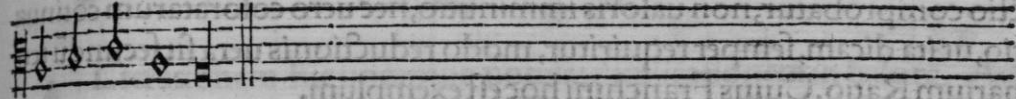

In hoc tenore prima breuis imperficit sequentem longam ab anteriore parte, tertia ualoris portione. Prima autem semibreuis a posteriore parte secundam

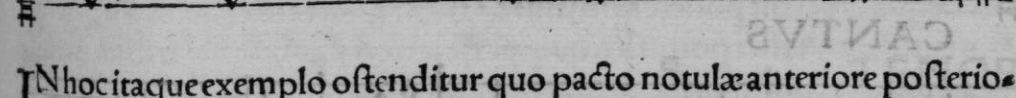
secundam breuem imperficit tertia itidem ualoris portione: quemadmodum & duæ minimæ quartam breuem imperficiunt perinde atq; unā semibreui. Et longa secunda a sequenti breui tertia parte. Consimili modo prima breuis post signum perfectæ prolationis a proxima semibreui, quæ tamē ipsa quoq; a posteriore minima tertia parte imperficitur. Ad hæc Franchinus imperfectionem & ab anteriore parte & a posteriore fieri contendit, nec in diuersis tantum sed eadem nonnunquam notula, ut in longa perfecta a duabus semibreuibus, altera antecedente, sequente altera. Idem in perfecta prolatione in breui a duabus minimis circumdata intelligendum. Cuius exemplum ipse tale ponit.

TENOR

CANTVS

In hoc itaque exemplo ostenditur quo pacto notulæ anteriore posterioreq; parte imperfiantur. Prima namque longa, cum nouem semibreuibus instituta sit, utpote in modo minore perfecto, tempore item perfecto, tamen septem dūtaxat ualeat semibreuibus, Eodem dicendum modo de prima breui post signum perfectæ prolationis. At rursum secunda longa manet perfecta. Similis enim ante similem imperfici non potest. Tertia autem longa imperficitur tertia parte ab breui, quæ quidem & ipsa imperficitur a sequente semibreui. Igitur ipsa longa sex semibreuibus, Breuis autem duabus ualeat. Si tamen longa in imperfecto modo, tempore autem perfecto duas habeat semibreueis uel antecedenteis uel consequētes, siue eæ similes

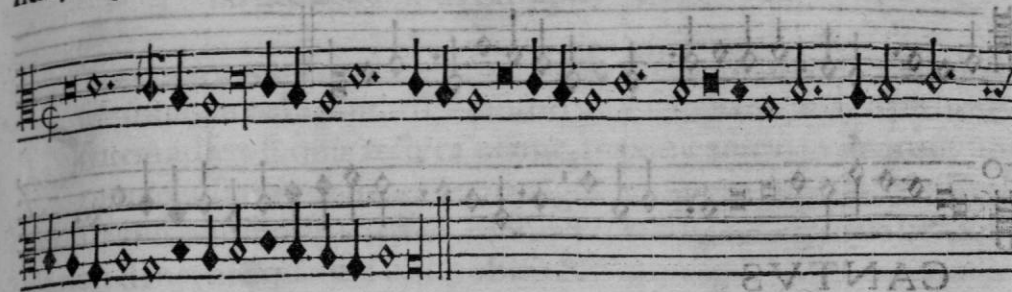
De decachordi

plices siue disiunctæ siue colligatæ fuerint, prior priorem imperfectam partem, sequens sequentem. Sed id punctus diuisionis optime discernet, et uocum moderatores omnia hæc ad amissim obseruant, ut uere opinio- num Syluam hic dixeris. Tria itaque sunt, quæ imperfectionem indicant. Primum de quo initio huius capitis diximus, si notula abundauerit. Alte- rum diuisionis punctum, quemadmodum exempla superius satis ostendunt, cum de punctis dicebamus. Tertium color, de quo pauca dicenda sunt. Color itaq; in perfectis quidem tertiam tollit partem, in imperfectis autem, quantum ad treis attinet notas, longam, breuem, atq; semibreuem, quartam, nisi breuis cum semibreui ponatur, tunc enim semibreuis mi- nimæ æquiparatur. quâquam puto olim breuem ac semibreuem uerel- miolia ratione ac Trochaica, sic institutas, Nam & eam nigrore ita pin- gunt absq; numero, quod postea de proportionibus nobis explicabitur. Porro in perfectis quoties color interuenit, sæpe in minoribus sola redu- ctio comprobatur, non ualoris imminutio, nec uero coloratarum cõtinua- tio, ut ita dicam, semper requiritur, modo reductionis uera sit secundum ter- narium Ratio. Cuius Franchini hoc est exemplum.

ib Liber III

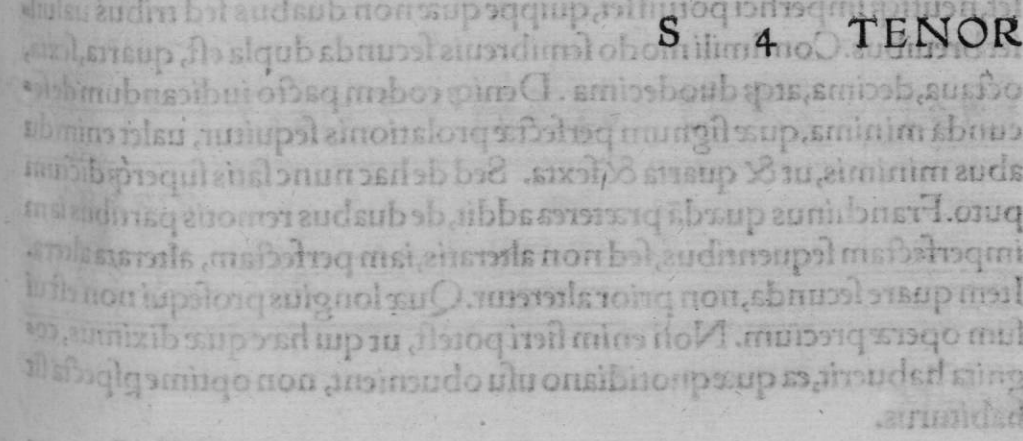
At in imperfectis color quartam ut diximus partem demit, nisi in mi- nimis ac ijs quæ eas sequuntur. Huius rei, quia ubiq; in cantibus ob- uia sunt exempla compositionum, nudam proponere placuit descriptio- nem, simplicem primum deinde coloratam.

De alteratione,

Caput X.

Alterationem hic uocamus notulæ duplicationem in ualore. Ad eam instituendam coacti sunt Musici hac potissimum de causa. qd similis ante similem non potest imperfecti: quapropter necesse fuit, ut aut aliam notulæ formam inuenirent, aut inuentam duplam fa- cerent, ut ternaria ratio modo tempore ac prolatione constaret. Neque e- nim usquam est alteratio, quàm in perfectis. Quare quoties in modo perfe- cto duæ breues, aut in tẽpore perfecto duæ semibreues, aut in perfecta pro- latione duæ minimæ ultra ternarium numerum superfluent, nec ulla redu- ctione imperfectionis impediuntur, secunda perpetuo duplatur, non prima. Id autem punctum diuisionis sæpius indicat. Por- rò neque pausæ alterantur, neque figuræ minu- tiores. Sed huius rei exemplum est ex eodem Franchino.

Dodecachordi

In hoc Tenore perfectus est modus, perfectumque tempus. Itaque secunda brevis duplicatur ualeatque sex semibreuibus, ita quarta, ita sexta, pro quibus nequaquam licebit ponere longam. Ea enim quod ante similem obuenisset, ne utique imperfici potuisset, quippe quæ non duabus sed tribus ualeat semibreuibus. Consimili modo semibrevis secunda dupla est, quarta, sexta, octaua, decima, atque duodecima. Denique eodem pacto iudicandum de secunda minima, quæ signum perfectæ prolationis sequitur, ualeat enim duabus minimis, ut & quarta & sexta. Sed de hac nunc satis superque dictum puto. Franchinus quædam præterea addit, de duabus remotis partibus iam imperfectam sequentibus, sed non alteratis, iam perfectam, alterata altera. Item quare secunda, non prior alteretur. Quæ longius prosequi non est uisum operæ precium. Non enim fieri potest, ut qui hæc quæ diximus, cognita habuerit, ea quæ quotidiano usu obuenient, non optime perspecta sit habiturus.

De Syncope

Liber III.

De Syncope & de huius nouæ in

stitutionis diuersitate querela cum exemplis ad eam rem ostendendam opportunis. Denique de Sex uocum Musica lium deductionibus exempla, Cap. XI.

Synopen uocant, quoties notulæ minores per maiores separatæ ad sese inuicem reducuntur. Ea cantui ualde familiaris, magnam uenustatem adfert si quis recte ea utatur, maxime autem in duarum uocum collusione adhibetur cum magna aurium uoluptate, sed non minus in tribus pluribusque uocibus. Huius multa dare uel præcepta uel exempla, non est necesse, quando ubique obuia & nemini ignota. Cauendum tamen in ea ne notarum separatio sit inepta, quod nempe fit, si uel nimis longa, uel per pausas differat, aut per nimis magnas notulas, ut minimas per longas, aut breuis pausam. Sed quotidiana consuetudo hæc omnia clario ra faciet. Vnicum exemplum adponere placuit.

Meminit

Meminit & Franchinus eius rei. Verum quæ hæcenus præcepta sunt tradita, in mera primorum ac Procerū huius artis uoluntate, ut com-
modissimum illis uisum fuit, constituerunt, nec tamen inter eos quisquā ad-
huc tantæ fuit authoritatis, ut merito unius eius sententiæ staretur, qd cum
passim uidere liceat, editis tot de hac musica à L. annis libellis, Tum exem-
plis id latius patere poterit eruditissimorum uirorum, qui non eodem pa-
cto Modi, Temporis ac Prolationis signa obseruauere, ut de alijs tace-
mus. Id nos, antequam ad Proportiones, certum ac indubitatum negoci-
um & naturæ limitibus, non ingeniorū arbitrio definitum, descendamus,
nunc paucis aperiemus. Sanè apud Franchinum, unicum huius noue præ-
ceptionis lumē, diuersas Musicorum sententias uidere licet, quas ut hic de-
nuo post eum recenseamus, non est uisum nobis necesse. De ijs quæ ipse
iam recepta ait, uideamus. Et primum quidem. Quid attinet Diminutio-
nis tot signa ponere? Vt Numerū binarium Circulo Semicirculūue poste-
positum. Item uirgulam per circulum semicirculūue perpendiculo du-
ctam: Deniq; hemicyclum inuersum, Tria hæc, præter proportionem du-
plam faciunt diminutionis signa. Ac proinde, ubi ad diminutionem ostē-
dendam suffecerant duo hæc signa C ac ꝑ, ipsi duas alias comparationes fa-
ciunt C ac C2. Item ꝑ ac ꝑ2. Quo ultimo hoc usus est Iodocus à Prato in cal-
ce Patrē, in Missa Lom' arme vi. Toni. Rursus ꝑ ac ꝑ2 in Qui tollis, Missæ
super Fortuna. Duorum primorum passim exempla reperiās. Quidam
Modi nulla habent signa præter pausas per terna ductas spacia, quæ admo-
dum supra diximus. Alij Trochaicam rationem simplici ternario indicāt.
Alij hoc signo ꝑ3. Iodocus fermè circulo integro, cui subijcit ternarium,
quam rationem, & nos aliquando sequimur. Cæterum Triplam, Hemio-
liam, ac Trochaicam formam multi distinguere, imò discernere nequeūt.
Cum Tripla ad Hemioliam, in celeritatis ratione sit dupla. At Trochaica,
& alia mensura, & alia canendi formula, longe à Tripla atq; ab Hemiolia
distincta. Semiditatem Franchinus longe à Diminutione se iungit. Alij
id discriminis nesciunt, qui diminutionem ad notularum ualorem reuo-
cant, quam Franchinus ad solam Tactus rationem retulit. Quidā omnia
hæc miscēt, & Cantores Ænigmatis uexant, ut non nisi ex unica Harmo-
nia, nec nisi ab exercitatis negocium intelligi queat. Quid dicam de Imper-
fectione? Quando Franchinus similem ante similem nullo pacto imperfec-
ti uelit. Idq; tam anxie doceat. At quoties hoc non uulgares modo negli-
gunt, sed Cantorum uelut Imperator Iodocus à Prato sæpissime? Quasi
exemplis declarare coner, parum memor fuero instituti mei, quod de duo-
decim Modis explicandis susceptum est, non de uniuersa musica ratione
narrāda. Hic aliquot duntaxat cantilenas adponere placuit, ex quibus Le-
ctor uideat, quam licentiose Prolationem, Tempus, Diminutionem, siue
per colores,

per colores, siue per signa corrumpant, aut confundant uerius, ut planè la-
terem lauem, si omnia ea prosequi, distinguere, ac definire uelim. Tria ex-
empla erunt, Quorum primum Hypodori Modum Tenorem habet, & bis
sariam quaternis regionibus pernotatum est. Semel triplici prolatione ui-
delicet integra, diminuta, ac proportionata: Iterum triplici tempore, inte-
gro, diminuto ac proportionato. Id ita discriminauit Sebaldus Heiden.
Cuius libro primo meminimus. Secundum exemplum est Ioannis Ghis-
selin: In quo Selsquialterā Triplam q̄ æquauit his signis ꝑ & Q. Quod uti-
que intelligitur. Verum quod eas ambas Trochaicæ rationi adplicuerit,
Idq; duplici pernotatione, uidelicet Prolationis formula in Tenore, Tēpo-
ris autem in Bassi, id uero est quod licentia factum Symphonetæ forte dice-
re possemus. Verum res non est tanti. Tenor Hypodori Modum est, ut præ-
cedens. Tertium exemplum trium uocum est, nimia, quantum ego iudic-
co, licentia & triplæ & Hemiolia & Trochaicæ rationis confu-

sione: Triplam ac Hemioliam excusant ꝑ ac Q: Alia

non item. Sed diutius, quàm oportuit, huic

nouæ rei immoror, audiamus

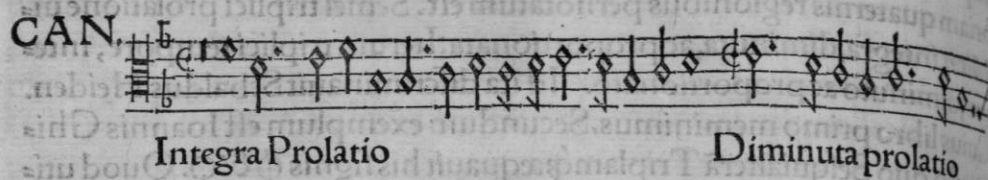
nunc, quas diximus,

cantiones.

Primum

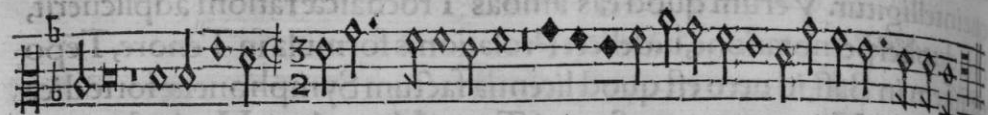
Primum

CAN.

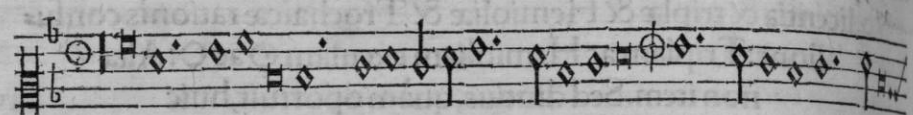

Integra Prolatio

Diminuta prolatio

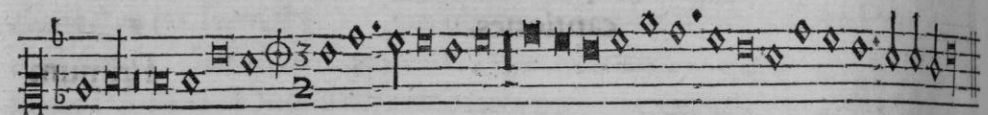

Proportionata Prolatio

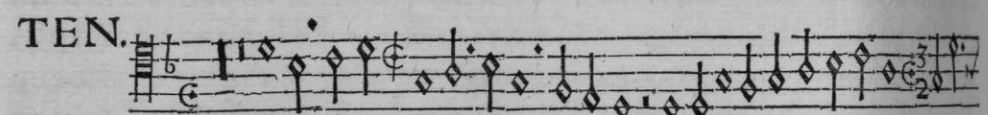
Tempus integrum

Diminutum

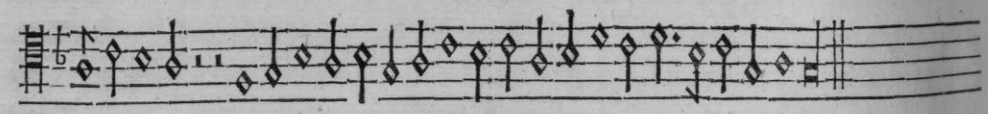
Proportionatum

TEN.

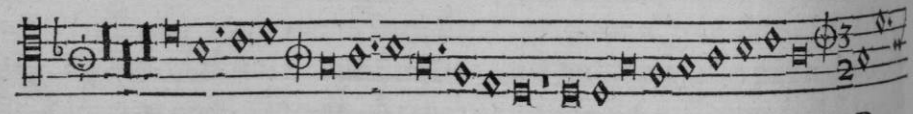

Integra prolatio, Diminuta,

Proport

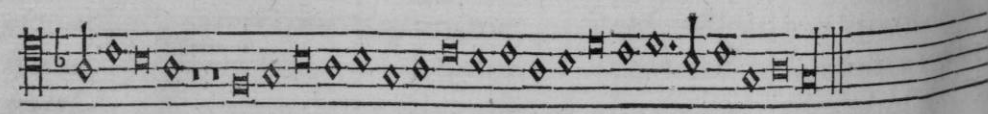

tionata

Tempus integrum, Diminutum

Pro

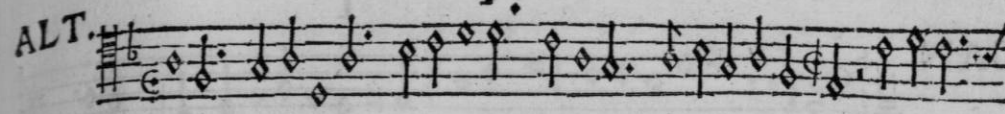

portionatum

Exemplum.

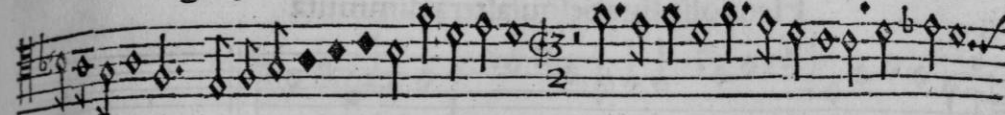
Exemplum.

ALT.

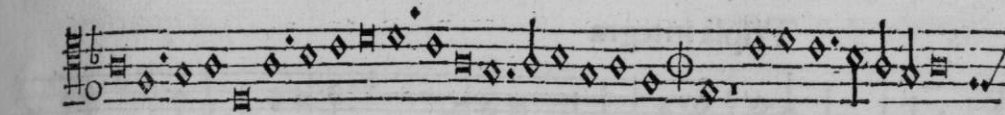
Integra prolatio

Diminuta

prolatio

Proportionata prolatio

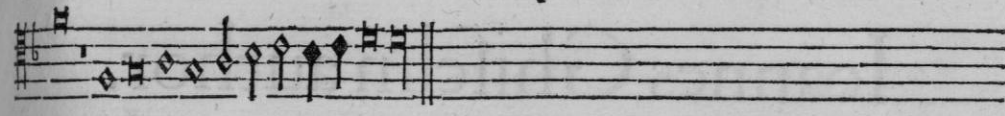

Tempus integrum

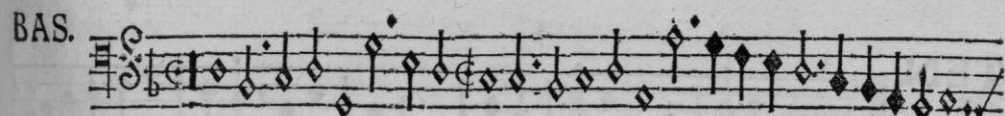
Diminutum

Proportionatum

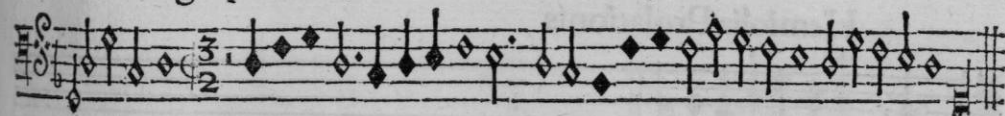

BAS.

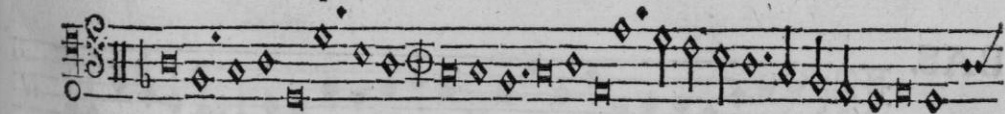

Integra prolatio,

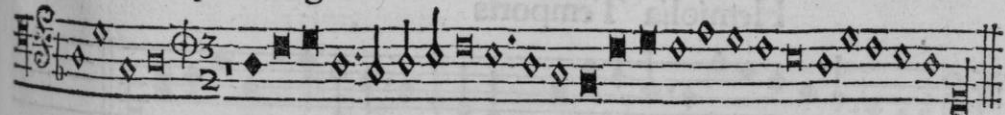
Diminuta,

Proportionata

Tempus integrum Diminutum

Proportionatum

T Secundum